

epäsuorasti luomassa nykyi-
kaista ja harmitonta vapaa-
muurariaatetta, mutta kun se
tapahtuu käytyä keskustelua
pohtimalla, ei siinä ole mitään
vikaa tieteen kannalta. Teok-
sen puutteet eivät johdu va-
paamuurarin *saloista ja valoista*,
vaan ovat innoitetun ja tun-
nustuksellisen järjestöhistorian
tavallisia heikkouksia, joita kir-
joittaja ei ole riittävästi varo-
nut. Teoksen muodolliset
puutteet ovat suurimmat paho-
jen toistojen takia.

Kun kyse on vaikeasta ja
kiistanalaisesta tutkimusaihees-
ta, ei näkökulmista käytyä kes-
kustelua voi pitää millään ta-
valla raskauttavana. Keskeisis-
sä luvuissa (mm. s. 113 ja seur.
sekä 193 ja seur.) asian käsit-
tely on painavaa ja ansiokas-
ta. Hyvä aihe on ansio sekin,
ja tutkimus tuo uutta, luotet-
tavaa tietoa sekä perusteltuja
näkökulmia aiheesta, josta
Suomen ja monen muun maan
osalta on ollut hyvin vähän
kunnollisia esityksiä.

Marko Nenonen

1. Kirjassa *Suomi Loosi 1 – Suomi
Logen 1 1922–1997*. Helsinki
1997, 55.

Historian- tutkijan hienosyinen analyysi her- mostumisesta

**Minna Uimonen: Hermostu-
misen aikakausi. Neuroosit
1800- ja 1900-lukujen vai-
hteen suomalaisessa lääketie-
teessä. Suomen historial-
linen seura 1999 Helsinki.
217 s.**

■ Fil.maist. *Minna Uimosen*
tutkimus on oppinut ja hie-
nosyinen analyysi hermopato-
logioiden oppi ja käsitehisto-
riasta. Se on myös oivaltava ja
monipuolinen tutkimus siitä,
miten moraalifilosofiset, ideo-
logiset ja yhteiskunnalliset ai-
nekset kirjoittautuivat hermo-
diskurssin eri variaatioihin
vuosisadan vaihteessa.

Uimonen hahmottaa pitkiä,
lääketieteen sisäisiä kehityslin-
joja – kuten humoraalipatolo-
gisten näkemysten kulkeutu-
mista hermosairauksia koske-
vaan fysiologiseen lääketietee-
seen. Pitkän keston näkökul-
masta hän tarkastelee myös
luonnontieteiden kehityksen ja
lääketieteen diagnostiikan vä-
listä suhdetta, mutta paikantaa
samalla myös niitä katkoksia,
joissa tieteen sisältö otti ikään-
kuin uuden suunnan. Tästä on
esimerkkinä vaikkapa evolutio-
nistiseen näkemykseen liitty-
neen kehitysoptimismien tahtu-
minen degeneraatio-uhkaku-
viin.

Degeneraatiovisioiden kaut-
ta tutkimuksessa tematisoituvat

myös monet hermodiskurssin
yhteiskunnalliset kytkennät.
Erilaisina neurooseina ilmene-
vät rappeutumisodotukset si-
dottiin erityisesti alempiin
väestöryhmiin, mikä puolest-
aan heijastui niihin diagnosti-
siin käytäntöihin, joita Helsin-
gin yleisessä sairaalassa kau-
punki- ja maatyöväestöön so-
vellettiin. Tästä ei ollutkaan
pitkä matka rotuoppien kaut-
ta muotoutuvaan, mutta aate-
historiallisesti niistä myös erot-
tautuvan eugeniikkaan, jonka
valtakausi Suomessa sijoittuu
kuitenkin valtaosin Uimosen
tutkimuksen ulkopuolelle.

Erilaisiksi hermosairauksiksi
diagnostisoitu degeneraatio al-
koi kiinnostavalla tavalla pa-
lautua nopeasti yhteiskunnal-
liseen keskusteluun. Se tarjosi
nk. edistysliikkeille erinomai-
sen propaganda-aseen kunnan
kansalaista kasvattavien rait-
tius-, siveellisyys- ja hygienia-
projektien läpiviemiselle. Lisä-
pönttä argumentille antoi niin-
ikään luonnontieteistä sekä
hermodiskurssiin että kansan-
valistukseen kulkeutunut orga-
nismimetafora, jolla voitiin hy-
vin perustella niin hermotervey-
den merkitys koko ihmisole-
mukselle kuin yksilön alistumi-
sen välttämättömyys kansa-
kunnan eduille.

Hermojärjestelmä muodos-
ti siis ikäänkuin sen rajapin-
nan, jossa yksilöityvä ihminen
kohtasi kansalaisyhteiskunnan
yhä kovenevat vaateet. Siveel-
lisyytenä, raittiutena ja itsensä-
hillitsemisenä ilmenevä itseku-
ri vaati lujia ja terveitä hermoja
ja kaikkea tätä edellytti myös
se kunnan kansalaisen ihanne-
kuva, joka lääketieteellis-mo-
raaliseen hermodiskurssiin liit-
tyneenä lanseerattiin vuosisa-

dan vaihteessa demokraattisen järjestelmän perustaksi.

Kansalaiskuvaan liittyen hermopatologioilla oli tärkeä rooli myös yhteiskunnallisesti epänormaalien erottajana normaalista. Hallitsematon käytös, ääripäinä uskonnolliset hurmokset ja välivallaksi puhkeava poliittinen kumouksellisuus, leimautuivat joukkomitassa epänormaaliksi ja siten myös yhteiskunnallisesti kriminaaliksi. Mutta hermosairauksien diagnoosia hieman muunnellen epänormaalien piiriin joutuivat helposti myös sovinnaisia sukupuolirajoja ja tavoiteltavaa kaksijakoista kansalaiskuvaan uhmaavat naiset. Läpi koko hermotautien historian sukupuolella oli muutenkin tärkeä rooli sekä diagnostiikassa että eri sairausluokituksen implisiittisissä arvotuksissa.

Muun muassa tällaisia johdopäätöksiä, joko suoraan tai hieman ylitulkiten on luettavissa Minna Uimosen tutkimuksesta. Jo nämä tulokset puhuvat kiistatonta kieltä väitöskirjan tieteellisestä merkittävytydestä. Kriittistä huomautettavaa löytyy sensijaan tutkimuksen metodologisesta ja esityksellisestä rakennustavasta.

Ensinnäkin, vaikka Uimonen kartoittaa ansiokkaasti tutkimuksensa teoreettista pohjaa ja päättyy siinä nojaamaan lähinnä Foucault'in valtateoreettisiin näkemyksiin, vuoropuhelu lähtökohdan kanssa ei eksplikoidu itse analyysissä. Foucault'iin ei johdantoluvun jälkeen enää palata, joten tutkimuksen tulosten suhde teoreettiseen lähtökohtaan jää arvioimatta. Tätä voi tietysti perustella sillä, että Foucault tarjoaa tutkimukselle ainoastaan yleisen näkemyksen

hermosairauksien yhteiskunnallisesta luonteesta ja poliittisen vallan kiinnittymisestä niitä koskeviin määrittäksiin. Ja että tutkimus tämän jälkeen siirtyy itsenäisesti suomalaisen hermodiskurssiin, sen säie säikeeltä etenevään aate-, oppi- ja yhteiskuntahistorialliseen analyysiin. Jos näin on, sen olisi voinut tehdä selväksi myös itse tekstissä.

Toiseksi, teoreettinen lähtökohta johtaa tiettyihin rakenteellisiin ongelmiin. Paitsi että päätulokset ovat luettavissa jo lähtökohdista, myös spiraalimaisesti kiertävä erityystapa asettaa lukijan kovalle koetukselle. Vaikka painotukset vaihtelevatkin luvuttain ja vaikka tarkastelun kohteena ovatkin aina diskurssin eri kombinaatiot, periaatteessa samat teemat kulkevat kuitenkin koko ajan mukana ja lukija eksyy helposti tutuilta tuntuvien yksityiskohtien viidakkoon. Vaikka tehtyä ratkaisua voikin hyvin perustella itse diskurssianalyysin luonteella, niin tutkimus olisi kyllä mielestäni hyötynyt temaattisesta keskittämisestä ja hajallaan olevien säikeiden tulkinnallisesta kokoamisesta edes silloin tällöin perinteisemmän historiantutkimuksen tapaan. Tämä olisi ollut tärkeää, paitsi luettavuuden helpottamiseksi, myös keskeisten analyysikaarien selkiyttämiseksi.

Kolmanneksi, pääosin nämä ongelmat johtuvat haparoinnista tehtävänasettamisessa, joka jää enemmänkin kuvailevaksi kuin problematisoivaksi. Temaattisempi kysymyksenasettelu olisi johtanut rakenteen selkiytymiseen ja sisällön keskittymiseen – mutta ei olisi silti välttämättä johtanut analyytti-

seen epätarkkuuteen ja hermodiskurssin moniaineksisuuden yksinkertaistamiseen.

Neljänneksi, sisällöllisesti painavin puute tutkimuksessa on mielestäni luokkakategorian jättäminen huomiotta temaattisia kiinnekohtia määritettäessä. Tämä on harmittavaa siksi, että tekijä kyllä noteeraa pitkin matkaa sosiaaliset suhteet – eikä muuten voisi olla kaan, kun esimerkiksi tutkitusta potilasaineistosta suuri osa koostuu alemmista väestöryhmistä. Huomiot jäävät kuitenkin enemmän toteaviksi kuin tulkintaa jäsentäviksi. Näin olen ne eivät myöskään auta kiinteyttämään rakennetta lukijan kannalta toimivammaksi kokonaisuudeksi. Myös ne temaattiset kiinnekohdat – mieli ja ruumis, sukupuoli ja kansalaisuus – jotka johdannossa on eksplikoitu, olisivat voineet selkeämmin näkyä koko työn rakenteellisessa kokoamisessa.

Näistä (osin tutkimusteknisistä) huomautuksista huolimatta pidän Minna Uimosen tutkimusta poikkeuksellisen kunnianhimoisena ja pääosin hienosti onnistuneena opinäytteenä. Eriyistä arvoa annan sille rohkeudelle, jolla hän on ryhtynyt yhdistämään historiantutkimuksen valtavirralle etäisempiä metodologisia lähestymistapoja ja pyrkinyt soveltamaan niitä aate- ja oppihistorian epistemologiseen kehikkoon. Niinikään hänen tutkijanlaatunsa oppineena ja perusteellisena erittelijänä sekä aatehistoriallisten säikeiden ja johtolankojen oivaltavana jäljittäjänä takaa hänelle epäilemättä paikan uusiutuvan historiantutkimuksen kentässä.

Irma Sulkuinen